

Pakkoavioliiton mitätöinti ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Johdanto

Oikeusministeriössä on valmistunut arviomuistio (VN/12734/2019), jossa käsitellään pakottamalla tai avioliiton esteestä huolimatta solmitun avioliiton purkamismenettelyä. Lisäksi arviomuistiossa käsitellään ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskevan lainsäädännön tarkistamistarpeita. Muistiossa esitetään mahdollisia lainsäädännön kehittämisehdotuksia. Arviomuistioon liittyy oikeusministeriössä 14.6.2019 tehty selvitys, joka sisältää näistä aiheista myös nykytilan kuvauksen ja vertailua muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöön.

Pakkoavioliiton rangaistavuutta koskevan sääntelyn täsmentämistä selvitetään erikseen.

Tausta

Avioliiton solmimisesta, päättymisestä ja sen keskeisistä oikeusvaikutuksista sekä muun muassa ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamisesta säädetään avioliittolaissa (234/1929). Nykysääntely lähtee siitä, että avioliiton voi saada molempien puolisoitten eläessä päättymään vain avioerolla, joka edellyttää lähtökohtaisesti vähintään kuuden kuukauden harkinta-aikaa. Avioeron voi saada ilman harkinta-aikaa vain, jos puoliset ovat eläneet erillään viimeiset kaksi vuotta tai avioliitto on solmittu lähisukulaisten kesken tai aikaisemman avioliiton voimassa ollessa. Tietyissä tilanteissa vihkiminen voi olla mitätön, jolloin sillä ei ole avioliiton oikeusvaikutuksia. Ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamisesta säädetään avioliittolain 115 §:ssä. Ulkomailla pätevästi solmittu avioliitto on lähtökohtaisesti pätevä myös Suomessa. Avioliitto voidaan kuitenkin lain 139 §:n mukaan jättää tunnustamatta, jos sen pitäminen pätevänä johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen lopputulokseen. Alaikäisenä ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamisesta ei ole erityisiä säännöksiä.

Vastausohjeet vastaanottajille

Oikeusministeriö pyytää lausuntoanne yllä mainitusta arviomuistiosta. Lausunto pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistussa lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin. Lausuntoa ei tarvitse lähettää erikseen sähköpostitse tai postitse.

Lausunnon antaakseen vastaajan tulee rekisteröityä ja kirjautua lausuntopalvelu.fi:hin. Huom.! Kaikki lausunnot ovat julkisia ja ne julkaistaan lausuntopalvelu.fi:ssä.

Aikataulu

Lausunto pyydetään toimittamaan viimeistään 2.3.2020.

Valmistelijat

Lainsäädäntöneuvos Outi Kemppainen, sähköposti: etunimi.H.sukunimi@om.fi, puh. 02951 50260

(Ajalla 27.1.-31.1.2020 lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, sähköposti: etunimi.sukunimi@om.fi, puh. 02951 50314).

Jakelu:

Digi- ja väestötietovirasto
Helsingin hallinto-oikeus
Helsingin hovioikeus
Helsingin kaupunki
Helsingin käräjäoikeus
Helsingin oikeusaputoimisto
Ihmisoikeusliitto
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus
Korkein hallinto-oikeus (varataan tilaisuus antaa lausunto)
Korkein oikeus
Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Lastensuojelun Keskusliitto ry
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus
Maahanmuuttovirasto
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Monika-Naiset liitto ry
Naisjärjestöjen Keskusliitto ry
NYTKIS ry
Opetus- ja kulttuuriministeriö
OTT, tutkijatohtori Sanna Mustasaari, Helsingin yliopisto
Oulun käräjäoikeus
Pakolaisneuvonta
Pohjois-Suomen hallinto-oikeus
Poliisihallitus
Professori emeritus Markku Helin
Professori Tuulikki Mikkola
Rikosuhripäivystys
Sisäministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Asianajajaliitto
Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus
Suomen Kuntaliitto
Suomen ortodoksinen kirkko
Suomen tuomariliitto ry
Suomen UNICEF ry
Tampereen kaupunki
Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE)
Tasa-arvovaltuutetun toimisto
Terveystieteiden tutkimuskeskus
Työ- ja elinkeinoministeriö
Ulkoministeriö
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Väestöliitto
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Lausuntonne

Suomessa pakottamalla solmitun avioliiton päättäminen

1. Arviomuistion luvussa 2.1 on käsitelty Suomessa pakottamalla solmitun avioliiton purkamismenettelyä ja ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan pakottamalla solmittu avioliitto voitaisiin kumota. Kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioerossa. Kannatatteko ehdotusta?

Kyllä

Ei

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Kirkkohallitus pitää oikeudenmukaisena ja tarpeellisena sekä puolisoiden taloudellisen aseman että lasten edun turvaamisen kannalta, että avioliiton kumoamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioerossa. Oleellista on myös pitää näyttökynnys siviiliasiassa alempana kuin rikosasiassa.

2. Arviomuistion luvussa 2.2 on käsitelty Suomessa alaikäisenä tai muusta avioliiton esteestä huolimatta solmitun avioliiton purkamista ja päädytty siihen, että tarvetta lainsäädäntömuutoksiin ei ole. Oletteko johtopäätöksestä samaa mieltä?

Kyllä

Ei

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Nykyinen avioliittolainsäädäntö on sinänsä toimiva.

Avioliittolain muutos, jossa ehdottomaksi avioliiton solmimisen alaikärajaksi säädettiin 18 vuotta, kun mahdollisuudesta antaa erityisistä syistä kahdeksatoista vuotta nuoremmalle lupa mennä avioliittoon poistui, tuli voimaan melko hiljattain eli 1.6.2019. Kirkkohallituksen mielestä on edelleen seurattava mahdollisten vihkimioikeuksien väärinkäyttötilanteiden kehittymistä.

Ulkomailla solmitun alaikäisavioliiton tunnustaminen

3. Arviomuistion luvussa 3 on käsitelty ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista Suomessa. Arviomuistiossa ehdotetaan nykyisten säännösten täsmentämistä niin, että ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto voitaisiin tunnustaa Suomessa vain erityisestä syystä, jos ainakin toinen puolisoista on asunut avioliiton solmimishetkellä Suomessa. Kannatatteko ehdotusta?

Kyllä

Ei

Perustelut ja mahdollinen vaihtoehtoinen sääntelymalli, jota tuette

Lähtökohtaisesti lapsiavioliittojen ehkäisemiseksi avioliittojen tunnustamisen edellytyksenä tulee olla se, että avioliitto on solmittu 18-vuotiaana. Avioliiton solmimiskäraja kuitenkin vaihtelee valtioittain, mistä syystä voidaan pitää perusteltuna tunnustaa erityisestä syystä sellaiset avioliitot, jotka eivät ole Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisia.

Kirkkohallitus pitäisi kuitenkin tärkeänä, että alaikäisten ulkomailta solmimien avioliittojen tunnustamiselle asetetaan ehdoton alaikäraja, jonka tulisi olla Suomen oikeusjärjestelmässä jo hyväksytty lapsen suojaikäraja eli 16-vuotta (RL 20:6). Erityisen merkittävää on suojella niitä henkilöitä, jotka perhe lähettää avioitumaan ulkomaille alaikäisenä ilman hänen omaa tahtoaan tai sitä edes selvittämättä.

4. Onko teillä kommentteja arviomuistion jaksossa 3.3 mainittuihin erityisiin syihin, joiden perusteella tällaisen avioliiton tunnustaminen voisi poikkeustapauksessa olla perusteltua?

Avioliittojen tunnustamisessa tulee käyttää tapauskohtaista harkintaa ja varmistaa, että haavoittuvassa asemassa olevan (usein vaimon ja lasten) asema ja etu voidaan turvata. Olennaista on selvittää alaikäisenä avioliiton solmineen oma tahtotila. Siten ennen alaikäisavioliiton tunnustamista tulisi esimerkiksi sosiaaliviranomaisten toimesta kuulla alaikäisenä avioliiton solminutta henkilökohtaisesti suullisessa menettelyssä, ilman aviopuolison läsnäoloa.

Jos henkilöt itse arvioivat avioliittonsa solmitun vapaaehtoisesti, voisi avioliiton tunnustaa lähellä täysi-ikäisyyttä, kun molempien mahdollisuus oman tahdon ilmaisemiseen on varmistettu ja puolisoilla sen perusteella on halu jatkaa elämää yhdessä aviopuolisoina ja, jos perheessä on yhteisiä lapsia, joiden etua avioliiton tunnustaminen ja perhe-elämän jatkaminen myös palvelee. Erityinen syy merkitsee siis kaikkien kolmen ensin mainitun ehdon täyttymistä. Viranomaisten on voitava perehtyä hyvin pariskunnan tilanteeseen.

5. Onko arviomuistiossa ja sen taustalla olevassa selvityksessä arvioitu tunnustamissääntelyn ja -käytäntöjen nykytilan sekä eri vaihtoehtojen etuja ja haittoja riittävän kattavasti?

Kyllä

Ei

Perustelut

Avioliittolainsäädännön kannalta huomiot ovat kattavia sekä alaikäisen puolison että lasten osalta. Kirkkohallituksen mielestä on kuitenkin välttämätöntä kiinnittää lisäksi huomiota mahdolliseen sosiaaliturvan tarpeeseen ja asumisen järjestelyihin. Selvityksessä ei myöskään huomioida riittävästi niiden henkilöiden lähtökohtia ja toimintaedellytyksiä, joita asia koskee, eli mitä alaikäinen avioliittoon pakotettu tai sellaiseen eri syistä päätenyt, pystyy tietämään ja hahmottamaan. Alaikäisten, avioliittoon pakotettujen kanssa työskentelyyn tarvitaan kulttuurisensitiivistä oikeudellista avustamista.

Muut huomiot

6. Onko teillä muuta lausuttavaa arviomuistiosta tai sen taustalla olevasta selvityksestä?

On huomioitava, että lainsäädäntö synnyttää myös palvelutarpeen esimerkiksi tilanteessa, jossa alaikäinen puoliso tarvitsee tukea kyetäkseen tekemään itsensä ja mahdollisesti myös lasten edun kannalta parhaimman mahdollisimman päätöksen. Henkilöt voivat tarvita apua oikeuksiensa tiedostamiseen sekä ratkaisujen seurauksien hahmottamiseen. On tiedostettava lainsäädännöllisen informoinnin ja oikeusavustajan työn merkitys kulttuurisesti erityisten tilanteiden ja tiedontarpeen osalta.

Olisi tärkeää miettiä myös viranomaiskäytäntöjä sen suhteen, miten asiaa on mahdollista selvittää etukäteen sekä sitä, millaista jälkihuollollista tukea alaikäinen puoliso ja mahdolliset lapset voivat saada.

Alistetussa aseman on vaikea lähteä ajamaan asiaansa. Tarvitaan tietoa, tiedostamista ja tukea.